

UMĚLECKÁ ŘEMESLNÁ VÝROBA

**Vývoj kvalifikačních požadavků
ve skupinách příbuzných povolání**

ZPRACOVALA MGR. BLANKA VÁŽNÁ

Praha 2007

OBSAH

Úvod.....	3
I. Vymezení okruhu povolání a jejich charakteristika v ISTP	5
II. Profesní profily v dané oblasti a odpovídající obory vzdělání	8
III. Předpokládaný vývoj povolání v oblasti umělecké řemeslné výroby	10
IV. Vzdělávání a odborná příprava žáků na uměleckořemeslná povolání v otevřené společnosti	11
Přílohy	13
Současná situace v oblasti uměleckého řemesla.....	13
Charakteristika aktuálního stavu v oblasti vzdělávání v uměleckých řemeslech.....	16

Umělecká řemeslná výroba

Vývoj kvalifikačních požadavků ve skupinách příbuzných povolání

Zpracovala: Mgr. Blanka Vážná

Vydal © Národní ústav odborného vzdělávání
Praha 2007

Tisk a technická příprava: informační středisko odborného vzdělávání NÚOV

Úvod

Umělecká řemesla představují cenné kulturní bohatství naší země. Před sametovou revolucí patřila tato oblast včetně vzdělávání v uměleckořemeslných oborech středních odborných učilišť do zájmu obou národních ministerstev kultury, resp. odvětvové skupiny kultura při MK ČSR a odvětvové skupiny kultura při MK SSR. Obě tyto odvětvové skupiny vzájemně spolupracovaly a přímo se podílely na vymezení obsahu vzdělávání v oborech uměleckých řemesel. Obě národní ministerstva kultury byla tehdy gestory vzdělávání v uměleckořemeslných oborech, spolupodílela se na tvorbě učebních dokumentů, které pak následně schvalovala obě národní ministerstva školství.

Rozpadem ČSSR (resp. ČSFR) skončila i spolupráce mezi jejími bývalými republikami v oblasti vzdělávání pro uměleckořemeslné obory středních odborných učilišť. V souvislosti s vývojem společensko-ekonomických změn v České republice byla přerušena spolupráce Ministerstva kultury a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy pro tuto oblast vzdělávání. V druhé polovině devadesátých let vznikla oborová skupina užité umění, která ve své podstatě navázala na činnost odvětvové skupiny kultura. Jejími členy byli a jsou jmenováni jak zástupci ze škol, tak zástupci ze zaměstnavatelské sféry.

Oborová skupina užité umění je jednou z 25 skupin, které pracují při Národním ústavu odborného vzdělávání z pověření Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Práce oborových skupin přispívá k tomu, aby vzdělávací programy středního odborného vzdělávání utvářené v rámci kompetencí NÚOV odpovídaly současnému a perspektivnímu vývoji požadavků na pracovní činnosti v povoláních.

Oborová skupina užité umění průběžně sleduje vývojové trendy v dané oblasti a vývoj kvalifikačních požadavků na pracovníky v uměleckořemeslných povoláních. Získané poznatky jsou užitečné pro tvorbu profesních profilů a kurikulárních dokumentů pro vzdělávací programy odborného vzdělávání. K dispozici jsou rovněž pedagogickým pracovníkům a široké veřejnosti, která má zájem o informace ve vývoji kvalifikačních požadavků.

V současné době byli experti z oborové skupiny požádáni o vyjádření k trendům ve vývoji povolání v dané oblasti. Cenné stanovisko hodnotící situaci v uměleckých řemeslech z pohledu změn v období posledních patnácti let poskytla Danuše Machátová, předsedkyně Oborového svazu výrobních a účelových organizací kultury. Mimo jiné toto stanovisko poukazuje na kontrastní vývoj situace v oblasti uměleckých řemesel v České republice oproti Slovenské republice, kde je vývoj v této oblasti zcela opačný. Materiál ke sledovanému problému z hlediska přípravy žáků na povolání poskytl Ing. Jan Lipský, ředitel SOU uměleckořemeslného, s. r. o., Praha 9. Plná znění těchto materiálů jsou uvedena v příloze.

Od vzniku oborové skupiny umění pracovali jednotliví členové oborové skupiny na různých dílčích úkolech. Byla inovována celá řada učebních dokumentů uměleckořemeslných oborů vzdělávací úrovně H a všechny učební dokumenty vzdělávací úrovně L. Inovace byly prováděny s cílem sjednotit koncepci jednotlivých vzdělávacích programů tak, aby umožnily svou šíří školám operativně reagovat na změny ve vztahu k trhu práce, zájmům a potřebám žáků i jejich budoucích zaměstnavatelů, místním a regionálním požadavkům. Jednotně

koncipované vzdělávací programy jsou též využitelné pro výuku několika zaměření nebo příbuzných oborů v nízko početných skupinách žáků v jedné třídě.

Uměleckořemeslné obory vzdělávací úrovně L a příslušné učební dokumenty vznikaly postupně v letech 1987–1989, k jejich inovaci došlo v průběhu let 1999–2003.

Z důvodu postupného útlumu až zániku nebyly inovovány učební dokumenty níže uvedených studijních oborů vzdělání vzdělávací úrovně L:

- uměleckořemeslné zpracování kovů – zaměření pro práce kovolijecké a cizelérské,
- uměleckořemeslné zpracování textilu – zaměření pro ruční krajku a zaměření pro ruční tisk,
- uměleckořemeslné zpracování kamene a keramiky – zaměření pro práce mozaikářské a zaměření pro práce štukatérské,
- uměleckořemeslné pozlacování,
- uměleckořemeslná stavba hudebních nástrojů – zaměření pro varhany (obor byl převeden do vzdělávací úrovně M),
- uměleckořemeslné práce scénické – zaměření pro práce vlásenkářské a maskérské, zaměření pro malbu dekorací, zaměření pro kroje a kostýmy, zaměření pro krojovou a divadelní obuv.

K zániku uvedených oborů vzdělání došlo z důvodu nezájmu žáků o tyto obory.

Stručný přehled očekávaných změn ve vývoji povolání, vzdělávání a odborné přípravy ve sledované oblasti jsou obsahem kapitol III. a IV. této studie.

Sektorovou studii předkládáme sociálním partnerům, vyučujícím odborných škol a veřejnosti k dalšímu využití a především k diskusi.

I. Vymezení okruhu povolání a jejich charakteristika v ISTP

Integrovaný systém typových pozic (ISTP) se v letech 1999–2003 orientoval na zkvalitnění komunikace s trhem práce, především na usnadnění a zlepšení procesu profesního poradenství a zprostředkování práce pro absolventy škol. Návrh nové soustavy povolání a typových pozic vychází z aktuální situace na trhu práce a současně je provázán se vzdělávací soustavou ČR. Jedná se o otevřený systém směřující ke zpracování katalogu povolání.

Kartotéka typových pozic obsahuje více než 1200 typových pozic pro zatím vymezená povolání. Každá typová pozice je popsána činnostmi, příklady prací a pracovními a technickými podmínkami výkonu práce. Současně jsou odborně stanoveny běžné požadavky na vykonavatele práce – tj. kvalifikační, dále jsou uvedeny obory poskytující vzdělání pro dané povolání, požadované certifikáty a průřezové dovednosti, osobnostní i zdravotní požadavky. Tato rozsáhlá informační základna je volně dostupná na internetu (www.istp.cz) a mohou ji tak využívat zaměstnanci úřadů práce, nezaměstnaní, ale i pedagogové a žáci škol. Údaje využívají rovněž tvůrci vzdělávacích programů, kteří analyzují uvedené nebo nově vznikající pracovní pozice z hlediska požadovaných odborných kompetencí.

V soustavě povolání pro uměleckou řemeslnou výrobu uvedené v Integrovaném systému typových pozic je zařazeno 24 povolání (nejsou uvedeny žádné typové pozice pro tato povolání):

- ▶ Cínař
- ▶ Pasíř
- ▶ Ruční krajkář
- ▶ Ruční tkadlec
- ▶ Ruční vyšívačka
- ▶ Tkadlec tapiserií
- ▶ Umělecký čalouník a dekoratér
- ▶ Umělecký kameník
- ▶ Umělecký keramik
- ▶ Umělecký kovář a zámečnick
- ▶ Umělecký kovolijec a cizelér
- ▶ Umělecký leptař skla
- ▶ Umělecký malíř
- ▶ Umělecký mozaikář
- ▶ Umělecký pasíř
- ▶ Umělecký pozlacovač
- ▶ Umělecký řezbář
- ▶ Umělecký sklář
- ▶ Umělecký sklenář a vitrážista
- ▶ Umělecký štukatér a kašér
- ▶ Umělecký truhlář
- ▶ Výrobce v lidové umělecké tvorbě
- ▶ Zlatník a klenotník
- ▶ Zlatotepec

Vymezení kvalifikace v Integrovaném systému typových pozic pro povolání umělecké řemeslné výroby z hlediska uměleckořemeslných oborů vzdělání 8251H a 8251L

U všech povolání skupiny umělecké řemeslné výroby je v ISTP uvedena kvalifikační úroveň: střední odborné vzdělání.

Ve **vzdělávací úrovni H** je pro každé povolání této skupiny stanoveno optimální školní vzdělání: „8251H Střední odborné vzdělání s výučním listem v oboru výtvarné a uměleckořemeslné práce“. Jedná se o uvedení obecné podoby vzdělání formou *kmenového kódu*, tj. *bez specifikace konkrétních oborů vzdělání*. Výjimku představuje výrobce v lidové umělecké tvorbě, který nemá uvedeno žádné konkrétní optimální školní vzdělání, pouze jen „vzdělání nižší než středoškolské, které neposkytuje ani výuční list“.

Ve **vzdělávací úrovni L** je obdobně řešena situace pro každé povolání celé výše uvedené skupiny povolání (vyjma tří povolání – zlatníka a klenotníka, výrobce v lidové umělecké tvorbě a zlatotepce). V optimálním školním vzdělání je uvedeno: „8251L Úplné střední odborné vzdělání s vyučením i maturitou v oboru výtvarné a uměleckořemeslné práce“. *Opět není konkretizován obor vzdělání*. Navíc je třeba vzít v úvahu, že kategorie vzdělání označená písmenem L se vztahuje ke dvěma odlišným cestám, kterými žáci dosáhnou středního odborného vzdělání s maturitní zkouškou. Jedná se buď o vzdělání s maturitní zkouškou a s vyučením, ale bez výučního listu, nebo o nástavbové studium v návaznosti na příslušné obory vzdělání v SOU, kterým si absolventi doplňují střední vzdělání maturitní zkouškou po předchozím získání výučního listu. Toto rozlišení vzdělávacích cest pro vzdělávací úroveň L systém ISTP neumožňuje.

V dosavadní podobě ISTP jsou v položce optimální školní vzdělání uvedeny chybné nebo nepřesné údaje pro povolání cínař, umělecký mozaikář, zlatotepce, pasíř, umělecký malíř. V současné době neexistují obory vzdělání v kategoriích 8251H a 8251L, které by připravovaly konkrétně pro tato povolání. Obdobně pro povolání ruční tkadlec, tkadlec tapiserií, umělecký čalouník a dekoratér, umělecký kameník, umělecký kovolijec a cizelér, umělecký leptař skla, umělecký sklář neexistují v kategorii 8251H obory vzdělání pro tato povolání. Lze též konstatovat, že pro obory umělecký pozlacovač, ruční krajkář, umělecký štukatér a kašér neexistují v kategorii 8251L obory vzdělání s maturitou a vyučením pro získání povolání. Pro tuto kategorii existuje pouze nástavbové studium umělecké řemeslné práce pro absolventy oborů 8251H.

U povolání zlatník a klenotník by mělo být uvedeno nástavbové studium obor umělecké řemeslné práce (8251L).

Je třeba připomenout, že uvedená povolání v současném systému ISTP jsou zastoupena pouze obory vzdělání H a L. Zcela zde absentují obory kategorie M. Některá povolání sledované skupiny je vhodné perspektivně doplnit v popisu optimálního školního vzdělání možnostmi získat vzdělání i prostřednictvím oborů kategorie 8241M.

Vymezení povolání umělecké řemeslné výroby v Integrovaném systému typových pozic z hlediska jejich popisu a souhrnu pracovních činností

Povolání umělecké řemeslné výroby jsou v ISTP stručně popsána včetně výčtu základních pracovních činností. Touto problematikou se zabývá projekt Národní standard kvalifikací (NSK) s cílem lépe charakterizovat a stanovit výstižnější výčet pracovních činností.

U většiny povolání umělecké řemeslné výroby je uvedena činnost restaurování. Absentuje však upřesnění, že restaurování věcí, které nejsou kulturními památkami, mohou provádět absolventi vyučení v příslušném oboru po osmi letech praxe (zákon 20/1987 Sb. o státní památkové péči).

Určité nesrovnalosti uvedené v ISTP lze konstatovat i u povolání umělecký malíř. Název sestavený z uvedených dvou slov je nevhodný, stejně tak i popis pracovních činností. Řemeslník s výučním listem nemůže provádět např. sondy nástěnných maleb, restaurování maleb a obrazů; tyto činnosti jsou obsahem vysokoškolského studia. Pro kategorii povolání umělecké řemeslné výroby (střední odborné vzdělání s výučním listem) lze navrhnout povolání s názvem např. malíř divadelních dekorací.

V dosavadním systému ISTP jsou opomenuta povolání umělecké řemeslné výroby, pro která připravují žáky tyto obory vzdělání:

- 8251H/11 Vlášenkář a maskér
- 8251H/12 Umělecký rytec
- 8251H/15 Obuvník scénické obuvi
- 8251L/17 Uměleckořemeslné zpracování skla – hutní tvarování
- 8251L/18 Uměleckořemeslné zpracování skla – broušení a rytí
- 8251L/20 Uměleckořemeslné zpracování skla – malba skla
- 8251L/09 Uměleckořemeslná stavba hudebních nástrojů – strunné nástroje
- 8251L/10 Uměleckořemeslná stavba hudebních nástrojů – klávesové nástroje
- 8251L/27 Uměleckořemeslná stavba hudebních nástrojů – dechové a bicí nástroje
- 8248L/01 Starožitník

V ISTP by měla být zařazena povolání, která se dědí z generace na generaci, která mají historický význam, nebo pro která již neexistuje konkrétní uměleckořemeslný obor vzdělání, i když k těmto povoláním mohou vést jiné vzdělávací cesty. Např. povolání: zvonář, houslař, varhanář, smýčcař, umělecký zbrojír, prýmkař, krejčí pro kroje a kostýmy, ruční tiskař (modrotisky). Pro tuto skupinu povolání by bylo vhodné řešit i názvosloví povolání z hlediska *přechylování* v českém jazyce. V nesouladu je použití názvů povolání: ruční krajkář – ruční vyšíváčka atp.

II. Profesní profily v dané oblasti a odpovídající obory vzdělání

Ze soustavy povolání uvedené v Integrovaném systému typových pozic vyplývá potřebnost konkrétních kvalifikací. Kvalifikační požadavky pro jedno nebo více povolání popisují profesní profily, které projednávají sociální partneři a experti na odborné vzdělávání v oborových skupinách při NÚOV. Přijaté profesní profily jsou východiskem pro vytváření programů středního odborného vzdělávání.

Vytvoření profesního profilu zakládá požadavek na existenci adekvátního oboru vzdělání. V navrhované nové soustavě oborů vzdělání souvisí s každým oborem vzdělání profesní profil – jako popis kvalifikace poptávaný světem práce a projednaný se sociálními partnery.

V souladu s pojetím probíhající kurikulární reformy jsou pro každý obor vzdělání postupně vytvářeny rámcové vzdělávací programy (RVP), které vymezují státem garantovaný povinný základ vzdělávání. Na RVP budou navazovat školní vzdělávací programy (ŠVP) zpracováváné školami s ohledem na požadavky místní či regionální povahy i zvláštní potřeby žáků a jejich budoucích zaměstnavatelů.

Oborová skupina užité umění dosud projednala profesní profily pro následující obory vzdělání skupiny 8251H:

- ▶ 8251H/01 Umělecký kovář a zámečník
- ▶ 8251H/02 Umělecký pasíř
- ▶ 8251H/03 Zlatník a klenotník
- ▶ 8251H/04 Umělecký štukatér
- ▶ 8251H/05 Umělecký řezbář
- ▶ 8251H/06 Umělecký truhlář
- ▶ 8251H/07 Umělecký pozlacovač
- ▶ 8251H/08 Ruční krajčářka
- ▶ 8251H/09 Umělecký keramik
- ▶ 8251H/10 Umělecký sklenář
- ▶ 8251H/11 Vlášenkář a maskér
- ▶ 8251H/12 Umělecký rytec
- ▶ 8251H/13 Košíkář
- ▶ 8251H/14 Ruční vyšivačka
- ▶ 8251H/15 Obuvník scénické obuvi

Uvedeným profesním profilům odpovídají i obory vzdělání, pro které v současné době existují platné učební dokumenty.

Učební dokumenty následně uvedených oborů vzdělání byly komplexně inovovány v průběhu let 2000 až 2003:

- 8251H/06 Umělecký truhlář
- 8251H/12 Umělecký rytec
- 8251H/03 Zlatník a klenotník

Formou dodatku byly inovovány učební dokumenty oborů vzdělání (v průběhu roku 2004):

- 8251H/01 Umělecký kovář a zámečník
- 8251H/05 Umělecký řezbář

■ 8251H/09 Umělecký keramik

Od roku 2002 jsou vytvářeny **rámčové vzdělávací programy** i pro uměleckořemeslné obory vzdělání kategorie H. Vznikly prvotní verze RVP pro obory vzdělání (jsou uvedeny v pořadí, v kterém byly vytvářeny následně za sebou):

- ➔ 8251H/06 Umělecký truhlář (prvotní verze vznikla v rámci projektu POSUN)
- ➔ 8251H/03 Zlatník a klenotník (RVP schválen MŠMT pouze pro projekt PILOT S)
- ➔ 8251H/01 Umělecký kovář a zámečnick
- ➔ 8251H/09 Umělecký keramik
- ➔ 8251H/05 Umělecký řezbář

Profesní profily oborů vzdělání skuliny 8251/L jsou rozpracovány; v některých případech byly NÚOV pouze poskytnuty podklady pro profesní profily oborů vzdělání této kategorie. V současné době byly pozastaveny práce na profesních profilech, protože tuto problematiku bude dále řešit projekt NSK.

Jedná se o profesní profily, které odpovídají následně uvedeným, v současné době platným učebním dokumentům oborů vzdělání s maturitou a vyučením, tj. bez výučního listu. Tyto učební dokumenty byly inovovány a schváleny MŠMT v průběhu let 1999 až 2003:

- ▶ 8251L/03 Uměleckořemeslné zpracování kovů – práce kovářské a zámečnické
- ▶ 8251L/04 Uměleckořemeslné zpracování kovů – práce pasířské
- ▶ 8251L/24 Uměleckořemeslné zpracování kovů – práce rytecké
- ▶ 8251L/06 Uměleckořemeslné zpracování dřeva – práce truhlářské
- ▶ 8251L/07 Uměleckořemeslné zpracování dřeva – práce řezbářské
- ▶ 8251L/08 Uměleckořemeslné zpracování dřeva – práce čalounické a dekoratérské
- ▶ 8251L/11 Uměleckořemeslné zpracování textilu – práce tkalcovské
- ▶ 8251L/12 Uměleckořemeslné zpracování textilu – ruční výšivky
- ▶ 8251L/29 Uměleckořemeslné zpracování textilu – práce gobelínářské
- ▶ 8251L/14 Uměleckořemeslné zpracování kamene a keramiky – práce keramické
- ▶ 8251L/22 Uměleckořemeslné zpracování kamene a keramiky – práce kamenosochařské
- ▶ 8251L/17 Uměleckořemeslné zpracování skla – hutní tvarování
- ▶ 8251L/18 Uměleckořemeslné zpracování skla – broušení a rytí
- ▶ 8251L/19 Uměleckořemeslné zpracování skla – umělecké vitráže
- ▶ 8251L/20 Uměleckořemeslné zpracování skla – malba skla
- ▶ 8251L/09 Uměleckořemeslná stavba hudebních nástrojů – strunné nástroje
- ▶ 8251L/10 Uměleckořemeslná stavba hudebních nástrojů – klávesové nástroje
- ▶ 8251L/27 Uměleckořemeslná stavba hudebních nástrojů – dechové a bicí nástroje

K těmto oborům vzdělání patří i obor vzdělání soukromé školy:

- ▶ 8248L/01 Starožitník

Pro absolventy nástavbového studia je třeba projednat a následně zpracovat profesní profily, které odpovídají v současné době platným učebním dokumentům oborů vzdělání s maturitou:

- ▶ 8251L/501 Umělecké řemeslné práce
- ▶ 8251L/536 Scénická tvorba

III. Předpokládaný vývoj povolání v oblasti umělecké řemeslné výroby

Česká republika patří k zemím, které se mohou chlubit tisíciletou kulturou představovanou nejen duchovními, ale i mimořádně početnými hmotnými doklady, ke kterým nesporně patří nejen dochované historicky cenné výtvořy a předměty uměleckých a lidových řemeslníků, ale i uměleckořemeslné výrobky novodobých a současných řemeslníků.

Od roku 1989 došlo v naší společnosti k mnoha kulturně ekonomickým změnám, na jejichž základě dochází ke snížení zájmu o přípravu na povolání v oblasti uměleckých řemesel. Na trhu práce není zájem o absolventy některých oborů a také sami žáci základních škol často hledají pro své profesní uplatnění obory vzdělání pro absolventy ekonomicky více atraktivní.

Poměrně velký zájem je stále o studium ve tříletých učebních oborech tradičních uměleckých řemesel jako jsou: umělecký kovář a zámečník, umělecký truhlář, zlatník a klenotník, umělecký keramik, vlásenkář a maskér, umělecká řezbář a umělecký rytec.

V některých oborech vzdělání, jedná se např. o obory umělecký pasíř, umělecký štukatér, umělecký pozlacovač, umělecký sklenář, košíkář získává výuční list v posledních letech pravidelně jen několik absolventů.

V oborech vzdělání ruční krajkářka, ruční vyšivačka a obuvník scénické obuvi se v posledním období nevyučil ani jediný žák.

Značný zájem je o většinu uměleckořemeslných oborů kategorie L. Výjimku představují obory vzdělání uměleckořemeslné zpracování kovů – práce pasířské, uměleckořemeslné zpracování textilu – práce gobelínářské, uměleckořemeslná stavba hudebních nástrojů – klávesové nástroje. V posledních letech nebyl evidován ani jediný absolvent těchto oborů.

V příslušných uměleckořemeslných povoláních se konkrétní technologické postupy příliš nemění, neboť se jedná o tradiční výrobní postupy. V některých řemeslných oborech jsou kromě původních klasických materiálů používány nové materiály, stejně tak je používáno modernější technické vybavení. Lze tedy konstatovat, že v této oblasti jde spíše o zachování tradičních uměleckých řemesel jako takových, o upevnění a nalezení jejich pozic v evropském kontextu a zaměření se na propagaci výrobků českých uměleckých řemeslníků v Evropské unii.

Umělecká řemesla jsou součástí ryze české kultury a národních tradic, proto by měly být hledány cesty, kterými by byla řešena podpora vzdělávání v uměleckořemeslných oborech i zachování jejich tradiční úrovně a v neposlední řadě podpora uplatnění absolventů na trhu práce.

IV. Vzdělávání a odborná příprava žáků na uměleckořemeslná povolání v otevřené společnosti

Nová situace společenského a hospodářského života v České republice v souvislosti s jejím začleněním do Evropské unie vyžadují nový komplexnější přístup ke vzdělávání žáků s důrazem na získání a rozvíjení zejména těchto kompetencí:

- flexibilita, adaptabilita, mobilita,
- učení učit se v rychle se měnícím pracovním prostředí,
- sociální participace jako cíl.

Ve výuce žáků je třeba postupovat promyšleně a cíleně tak, aby žáci úměrně ke vzdělávací úrovni získali předpoklady pro svůj kvalitní osobní, občanský, pracovní a profesní život v podmínkách otevřené a znalostní společnosti.

K posílení kompetencí lze doporučit k začlenění do výuky žáků tyto náměty:

- Zařazovat a průběžně aktualizovat učivo o Evropské unii ve vztahu k oboru.
- Sledovat vliv Evropské unie na hospodářský vývoj v ČR.
- Vést žáky k jejich flexibilitě a adaptabilitě, učit je přizpůsobovat se novým dovednostem a postupům a k aktualizaci již dosažených znalostí; pochopení nutnosti celoživotního vzdělávání.
- Volit takové formy organizace práce ve výuce, které dávají přednost komunikačním dovednostem a schopnostem žáků pracovat nejen samostatně, ale i v týmu.
- Zefektivnit a rozšířit výuku cizích jazyků.
- Provázat výuku cizích jazyků s výukou odborných předmětů.
- Ve výuce cizích jazyků posilovat komunikativní dovednosti.
- Zařazovat informace o společenských zvyklostech, tradici a formách jednání v různých zemích, posilovat tak interkulturní učení.
- Zajišťovat zahraniční pobyty studentů.
- Propojovat dovednosti práce s ICT s odbornými dovednostmi, zejména technologiemi.
- V odborných předmětech zadávat praktické úkoly pro samostatnou práci s informačními zdroji (aplikačními programy, internetem apod.).

V odborném školství mají uměleckořemeslné obory vzdělání výjimečné postavení spočívající v těchto specifikách:

- Příprava žáků na povolání má být směřována k zachování a rozvoji uměleckořemeslných tradic s důrazem na dokonalé zvládnutí technologických postupů a na vysokou náročnost zpracování uměleckořemeslných výrobků.
- Na základě zvládnutí výtvarných vyjadřovacích technik a studia soudobých a historických slohových prvků má být u žáků dále rozvíjena výtvarná invence. Předpokladem je nutnost vedení žáků k nápaditosti, výtvarnému cítění a představivosti.
- Ve výuce odborných předmětů je třeba klást důraz na získání odborných teoretických vědomostí a manuálních řemeslných dovedností a zručností.

- V oblasti ekonomického vzdělávání by absolventi měli být připraveni jak na práci v pozici zaměstnance, tak po získání nezbytné praxe na samostatné podnikání. Měli by ovládat základy účetnictví a měli by se orientovat v základních daňových předpisech.

Získání a rozvíjení těchto kompetencí vyžaduje integrovanější a nápaditější metody výuky s cílem vzbudit zájem žáků o učení a hodnocení formou problémového učení přibližujícího se skupinové nebo projektové práci v praktických podmínkách (modelové situace, fiktivní firmy, přirozené pracovní prostředí ve výrobních dílnách apod.).

Těžiště realizace těchto kompetencí se předpokládá v:

- technice přizpůsobit se novým dovednostem a postupům a ve schopnosti aktualizovat své dovednosti,
- komunikačních dovednostech a schopnostech pracovat samostatně a v týmech,
- učení učit se s cílem vědomě utvářet a určovat svou vlastní odbornou a posléze profesní kariéru vzhledem ke změnám v organizačních strukturách, technickým inovacím a změnám v pracovních procesech,
- využívání znalostí vztahujících se k práci při řešení problémů v pracovních situacích, k získávání odborných a posléze profesionálních kompetencí,
- rozvíjení a udržování úzké vzájemné závislosti teoretických a praktických znalostí – vědět co (knot-what), vědět proč (knot-why) vědět jak (knot-how), vědět kdo (knot-who),
- artikulaci myšlenkových postupů a ve využívání vztahové sítě, kterou si žáci při práci vytvářejí,
- příležitosti ke sdílení dovedností a zkušeností v pracovním týmu,
- umění využít fóra pro vyměňování informací a vytváření myšlenek.

Přílohy

1) Vyjádření Danuše Machátové, předsedkyně Oborového svazu výrobních a účelových organizací kultury

Současná situace v oblasti uměleckého řemesla

Úvodem je třeba předeslat a zdůraznit, že umělecké řemeslo a jeho produkty tvoří nedílnou a nezaměnitelnou součást národní hmotné kultury a na základě této skutečnosti je třeba k němu a k jeho tvůrcům přistupovat.

Přes to, co bude řečeno dále, si české umělecké řemeslo v konkurenci Evropy a některých zemí světa, v nichž má umělecké řemeslo svou tradici, zatím stále zachovává vysokou úroveň.

Dokladem toho může být např. uznání belgických účastnic světového krajkářského kongresu, který se v létě r. 2004 konal v České republice. Podle jejich konstatování belgické krajkářství žije již po dlouhá léta ze své historie, naproti tomu česká krajka dosáhla jedinečného vývoje jak po stránce výtvarné, tak po stránce jejího využití v moderním interiéru i v odívání. /Pozn.: Belgie je tradičně považována za jedno z hlavních historických center krajky./

Celospolečenské a zejména ekonomické změny uplynulých patnácti let a celková současná situace, v níž se nacházíme samozřejmě, ve většině případů bohužel negativně, zasáhla i uměleckořemeslné profese. S odstupem času lze konstatovat, že jedním ze zásadních kroků vedoucích k dnešnímu neutěšenému stavu bylo zrušení zákona č. 56/1957 Sb., v r. 1992. V praxi to znamenalo zrušení Ústředí lidové umělecké výroby a Ústředí uměleckých řemesel, organizací přímo řízených ministerstvem kultury, v nichž do té doby pracovalo nejvíce našich uměleckých řemeslníků. Tím došlo k likvidaci více než osmdesátileté činnosti v oblasti záchrany, obnovy, zachování a zejména rozvoje všech oborů uměleckého řemesla. Navíc rozhodnutí ministerstva kultury zrušit tyto organizace následovalo paradoxně poté, kdy konkrétně Ústředí lidové umělecké výroby, a díky němu i v té době ještě Československo, bylo přijato jako první ze zemí bývalého východního bloku za řádného člena Evropské federace lidového umění a řemesel, v době, kdy se Ústředí lidové umělecké výroby aktivně podílelo na výzkumném programu „Místa a způsob aktivní záchrany řemeslných dovedností a technik v Evropě“, na němž participovala např. Rada Evropy a UNECSO. Československé členství ve federaci samozřejmě rozhodnutím o zrušení Ústředí lidové umělecké výroby skončilo téměř okamžitě po svém vzniku.

Na tomto místě se pro porovnání nelze nezmínit o zcela opačném vývoji na Slovensku. Slovenské Ústredie ľudovej umeleckej výroby, příspěvková organizace Ministerstva kultury SR a naše kdysi sesterská organizace, nejenže stále existuje, ale v průběhu posledních patnácti let více než úspěšně rozvíjí umělecká řemesla i národní kulturní tradice. V letošním roce oslavilo 60. výročí založení.

Každoročně pořádá „Dny mistrů ÚLUV“ – přehlídku kvalitativní špičky v oblasti tradiční výroby, řemesel a lidového umění. Akce se koná pod záštitou ministra kultury SR a primátora hlavního města SR Bratislavy.

Komise pro posuzování odborné způsobilosti pracovníků lidové umělecké výroby každoročně uděluje tituly mistrů lidové umělecké výroby. V r. 2004 i letos je předával osobně prezident SR I. Gašparovič.

Nedílnou součástí sídla Ústredie ludovej umeleckej výroby v Bratislavě se 1. 7. 1999 stal Dvůr řemesel – ukázky práce mistrů nejružnějších oborů lidové umělecké výroby, výstavní prostory, knihovna s možností prezenčního studia odborné literatury a časopisů, prodejna řemeslnických potřeb a odborné literatury, prodejny výrobků lidové umělecké výroby, krojů a oděvních doplňků. V prostorách nádvoří se pořádají koncerty, divadelní večery, pásma poezie i jiné kulturní události.

V r. 2000 vznikla Škola řemesel, kde se pod vedením odborných lektorů pořádají zájmové kurzy řemesel pro veřejnost.

V květnu 2005 byla otevřena nová pobočka Ústredie ludovej umeleckej výroby Regionálne centrum remesiel v Bánské Bystrici.

Slovenské Ústredie ludovej umeleckej výroby je od r. 1994 jako jediná slovenská instituce jedním ze současných 12 členů Evropské federace lidového umění a řemesel.

Těmto aktivitám nemůže v současnosti Česká republika ani v nejmenším konkurovat. Naopak, i tento velmi stručný popis dokazuje zcela odlišný vztah k uměleckému řemeslu, národní hmotné kultuře a národním kulturním tradicím dvou částí kdysi jednoho státu.

Následkem vývoje v České republice jsou naprosto zásadní změny:

- v organizaci a náplni práce, kde se dříve v rámci podniku zaměstnanci – umělečtí řemeslníci mohli plně věnovat pouze výrobě a vlastnímu profesnímu rozvoji, který Ústředí lidové umělecké výroby i Ústředí uměleckých řemesel velmi podporovaly a vycházely zaměstnancům všestranně vstříc a kdy se mistři lidové umělecké výroby a uměleckého řemesla věnovali odborné přípravě mladých adeptů uměleckého řemesla. V současnosti, kdy každá profese funguje samostatně, musí vyrábět, vytvářet nové vývojové vzory, zajišťovat si výrobní materiál, hledat odbytové možnosti, zajišťovat a platit si vlastní propagaci, snažit se o vlastní profesní rozvoj, zpracovávat účetní a daňovou agendu buď vlastními silami, nebo zaměstnávat příslušného odborníka. Pro některé profese je nezbytná kooperace s jinými profesemi, tudíž i tu je třeba zajistit a organizačně i časově se jí přizpůsobit. Za těchto okolností se jen málokdo zabývá odbornou přípravou mladé generace, která znamená další časové, materiálové, prostorové i finanční náklady. Na tuto změnu mnozí nebyli schopni reagovat, a to zejména z finančních a věkových důvodů. Proto řada lidí, vynikajících odborníků ve svém řemesle, skončila a přešla z existenčních důvodů buď do jiné profese, nebo do důchodu. V žádném případě tedy nedošlo k tomu, co Ministerstvo kultury ČR s naprostou jistotou tvrdilo, když výše uvedené organizace rušilo, a sice, že po privatizaci bude mít jako kdysi každý nebo alespoň téměř každý umělecký řemeslník svého učně a tím bude plně zajištěna budoucnost těchto oborů.

- ve vlivu mezinárodního obchodu, kde ve velkém množství dováženého zahraničního zboží jsou samozřejmě i některé druhy uměleckořemeslných výrobků. Vzhledem k vysoké estetické úrovni, dokonalému řemeslnému zpracování a materiálové kvalitě na jaké byli po dlouhá léta zákazníci Ústředí lidové umělecké výroby a Ústředí uměleckých řemesel zvyklí, však tento dovoz nenachází příliš kladnou odezvu. Příznivá cena dovezeného zboží jde totiž v řadě případů ruku v ruce s všestranně nízkou kvalitou. Prodejny obou institucí navíc zdaleka neplnily jen obchodní funkci, ale svým uspořádáním byly zároveň galeriemi uměleckého řemesla. Všestranně vysoké nároky nebyly kladeny jen na umělecké řemeslníky, ale i na zaměstnance těchto prodejen, kteří, kromě jiného, museli znát původ a alespoň stručnou historii každého druhu výrobků. Velmi oblíbené byly tematické i průřezové výstavy, většinou

spojené s předváděním jednotlivých řemesel. Návštěvníci tak měli možnost poznat zrod výrobku a především přímý kontakt návštěvníků s výrobcí byl pro obě strany velmi přínosný.

- v rozvoji cestovního ruchu – zde je třeba zdůraznit, že jsou to právě výrobky českého uměleckého řemesla, které jsou oblíbeným a vyhledávaným zbožím, které u nás kupují turisté z celého světa. Také nelze opomenout fakt, že naše historické, kulturní a umělecké památky jsou pro zahraniční turisty velmi atraktivní a stát i územně správní celky by se měly co nejvíce starat o to, aby byly uchovávány v co nejlepším stavu. To bez špičkových odborníků z mnoha oborů uměleckého řemesla není možné.

Výtvarné a uměleckořemeslné obory mají a budou mít i v budoucnu v každé vzdělané a kulturní společnosti své nezastupitelné místo. Stejně jako nejmodernější hudební styly žijí vedle klasické hudby staré několik století, aniž by se mohly vzájemně nahradit, tak sebedokonalejší výpočetní ani jiná technika nikdy nenahradí „osobní rukopis“ uměleckého řemeslníka, který je pro každého z nich stejně charakteristický jako otisky prstů. Vždy to budou dvě zcela odlišné záležitosti. Proto je zachování a rozvoji těchto oborů třeba věnovat patřičnou péči. Proto jsou třeba jak špičkoví řemeslníci, tak návrháři, designéři a restaurátoři. V praxi to znamená, že pro tyto pracovní činnosti je třeba absolventů vzdělávacích programů zakončených vyučením, maturitní zkouškou i absolventů vyššího odborného vzdělání. Dále je třeba zajistit skutečně kvalitní vyučující. Po vymření skutečných mistrů hrozí již nyní mnoha oborům bohužel zánik. Talentovaná mladá a střední generace se kvůli výše popsaným důvodům a nízkému finančnímu ohodnocení nechce nebo z existenčních důvodů ani nemůže odborné výchově mládeže věnovat. Některé uměleckořemeslné techniky, např. techniky používané při výrobě zvykoslovných předmětů, se na školách ani neučí a zatím přežívají v rodinném prostředí děděním „z generace na generaci“. Ty by bylo žádoucí zavést do výuky například jako volitelné předměty.

U uchazečů o studium uměleckořemeslných oborů by měla být naprostou samozřejmostí vnitřní motivace – pozitivní vztah k oboru a výtvarné cítění, zodpovědnost, pracovitost, svědomitost a poctivost.

V obsahu studia by neměly chybět:

- výchova k zachování a rozvoji uměleckořemeslných tradic,
- důraz na kvalitu,
- cizí jazyky,
- základy účetnictví a alespoň základní orientace v daňových předpisech,
- společenský a kulturní přehled.

2) Vyjádření Ing. Jana Lipského, ředitele SOU uměleckořemeslného, s. r. o.,
Praha 9

Charakteristika aktuálního stavu v oblasti vzdělávání v uměleckých řemeslech

Postupným příchodem tržního hospodářství v posledních 15 letech se vzdělávání v uměleckořemeslných oborech kvalitativně změnilo. K uvolnění výuky v uměleckořemeslných oborech docházelo postupně vinou nenaplněnosti středních škol a jejich postupnou optimalizací, vznikem mnoha nových škol s atraktivní nebo alespoň atraktivně vyhlížející nabídkou vyučovaných oborů bez jakékoliv tradice či zkušenosti. Školy neměly personální ani materiální vybavení. Mnohdy se tím řešil pouze problém zaměstnanosti stávajících pedagogických pracovníků škol. Pod záštitou ministerstva školství se dnes vyučují tradiční uměleckořemeslné obory jako doplňková náplň velkého množství škol v celé ČR. Při současném stavu konzumního způsobu života je nutno upřednostňovat kvalitativní úroveň uměleckých řemeslníků před kvantitativními požadavky. Přijímáme postupně trendy „hospodářsky vyspělého“ světa - komerci, byznys, nedostatek času na cokoli, kvantitu na úkor kvality dané technickým, strojním, programovým vybavením.

Z tradiční české výroby zbyly naší republice jenom fragmenty. Stále nám ale zůstává řemeslná a tvůrčí dovednost občanů převážně středního a staršího věku. Pokud se nám ji nepodaří předat mladým, kteří vstupují do produktivního věku a přebírají pomyslnou štafetu zlatých českých rukou, tak jsme prohráli. Lehce nás zastoupí Asiaté z Dálného východu. Umělecké řemeslo nevyžaduje zásadní modernizaci vybavení. Zvyšování produktivity práce a restrukturalizace odvětví je zde spíš kontraproduktivní. Výzkum nových technologií je primárně nepotřebný.

Z výše uvedeného vyplývá, že musíme přehodnotit význam všeobecně vzdělaného člověka a špičkového odborníka v rukodělné profesi. V podmínkách naší školy je praktické vyučování postaveno hodinovou dotací na stejnou úroveň s teoretickou přípravou. Odborný výcvik probíhá v SOU uměleckořemeslném ve 14 denním cyklu, kdy je týden teoretického vyučování vystřídán týdnem praxe. Osnovy i tematické plány jsou postaveny tak, aby se pokud možno maximálně využívaly získané teoretické poznatky v praktické činnosti na pracovištích.

Učitelé odborného výcviku a instruktoři jsou v úzkém kontaktu s učiteli odborných předmětů v teoretickém vyučování a koordinují svou práci tak, aby žáci měli možnost porovnat zkušenosti nabyté v praxi s teorií, tj. naučené dovednosti odvodit z teoretických vědomostí a naopak. Při závěrečných zkouškách je největší důraz kladen na náročnost praktické části a vysokou profesionální kvalitu vlastního díla.

V rámci volných disponibilních hodin učebního plánu mají žáci zaveden předmět technická dokumentace. Tento předmět připravuje žáky ve druhém ročníku na fotografování a technické zpracování fotografické dokumentace. Ve třetím ročníku se žáci učí zpracovávat technickou dokumentaci, která provází a dokumentuje vznik a vývoj vlastního díla, které bude prezentováno při závěrečné zkoušce. Postupně si osvojují náležitosti v obsahu tohoto dokumentu i jeho vzhledovou stránku. Pod vedením odborného učitele krok za krokem připravují složku, kterou žák předkládá k posouzení a klasifikaci před ústní částí závěrečné zkoušky. Zde pak žák spolu s vlastní prací obhájí i tuto složku dokumentace, která je povinnou součástí praktické závěrečné zkoušky. Obsahuje historické zjištění, výtvarný návrh

nebo technický výkres, seznam použitého materiálu, technologický postup, povrchové úpravy a fotodokumentaci z průběhu práce a finálního výrobku.

Jako praktickou část maturitní zkoušky zpracovávají i žáci nástavbového studia podobnou složku na vybrané téma z předložené nabídky asi 70 témat. V předmětu techniky se v obou ročnících denního studia připravují na zpracování témat. Tato práce má obsah více filozofický než práce pro závěrečnou zkoušku. Většinou definuje a zkoumá koncepčně některou oblast uměleckořemeslné činnosti lidí, porovnává její stav a význam v historii s dnešním přístupem nebo hodnotí s odstupem času její vliv na řemeslo, životní kulturu, dějiny lidstva.

Změna požadavků na kvalifikaci a charakter očekávaných kvalifikačních změn

Pro maximální schopnost operativně reagovat na potřeby trhu a pro orientaci v dostupných zdrojích informací (deníky, literatura, internet) o všech potřebných aspektech produkce (móda, tendence, materiály, techniky) je zásadním požadavkem jazyková znalost. Ta je doposud u naprosté většiny dospívající mládeže nedostačující (nedostatek je nutno vidět hlavně v práci základních škol). Bezpečné ovládnutí alespoň jednoho světového jazyka bude naprosto nezbytné.

Druhý pilíř výchovy úspěšného uměleckého řemeslníka je v pěstování jeho schopnosti invence. Budoucího uměleckého řemeslníka je nutno vést k nápaditosti, výtvarnému cítění, představivosti a posléze k technickému a technologickému zhmotnění nápadů až po jejich samostatnou materiálovou realizaci.

Další intelektuální předpoklady a schopnosti jsou vítané, ale pro kvalitu řemeslníka sekundární. Proto bychom především ve vyšších ročnících vybízeli k větší soustředěnosti na předměty odborného a jazykového vyučování. V odborném vyučování je třeba upřednostnit získávání odborných teoretických vědomostí, manuální řemeslné dovedností a výtvarné vyjádření.

Předpokládané dopady změn na vývoj povolání

Vzhledem k tomu, že nastolený trend je vysvětlován jako odpovídající světovým trendům, lze předpokládat v této oblasti rychlý úpadek. Odborníci na památkovou péči v průmyslově vyspělém Německu žasnou nad existencí a řemeslnými dovednostmi našich řemeslníků. Přitom to jsou postupy klasické, kdysi běžné a mnohokrát také popsané. Němečtí restaurátoři je oficiálně nahrazují nepůvodními a nevhodnými postupy, přestože je německý přístup zřejmě ještě nejkonzervativnější a dle možností nejdůslednější. V dalších státech vyspělé Evropy a světa je situace v této oblasti ještě kritičtější. Při nejlepší vůli pak vinou nekvalifikovaných zásahů dochází i k nevratným poškozením původních prací. Předměty významné kulturní hodnoty ze států, které evidentně mají prostředky na patřičnou údržbu svých kulturně vzácných předmětů, strádají. Také my se cíleně blížíme podobnému stavu. Ve jménu pokroku a prosperity má nejmenší vliv na umělecké řemeslo resort ministerstva kultury. Kompetence jsou v rukou jiných resortů nebo Hospodářské komory ČR. Spolupracujeme s profesním sdružením RUDOLFINEA – sdružení pro umělecká řemesla, jehož členy je převážná většina uměleckořemeslných odborníků, kteří zajišťují odborný výcvik. Zúčastňují se závěrečných zkoušek, konzultujeme s nimi odbornou část učebních osnov.

Náměty na změny v systému přípravy na povolání

1. Úroveň absolventů základních škol je diametrálně odlišná. Žáci prvních ročníků středních škol se během prvního pololetí školního roku přizpůsobují nastavené potřebné intenzitě vyučovacího procesu. Ve všeobecně vzdělávacích předmětech (v našem typu školy především český jazyk, cizí jazyky, dějiny a výtvarná výchova) se tento stav často nepodaří vůbec vyrovnat. Jsme přesvědčeni, že v řadě základních škol dochází k zásadnímu neplnění učebních osnov. Žáci přicházejí do středních škol nepřipraveni ve složce vědomostí, dovedností i morálky.
 - 🔔 Domníváme se, že by stálo za úvahu, zda by nebylo vhodné za účelem srovnání úrovně uplatnit pro žáky 9. tříd základních škol přiměřený systém absolventských zkoušek na úrovni podobné připravované pro státní maturity.
2. Současný převis nabídky žákovských míst na víceletých gymnáziích umožňuje i průměrným žákům přístup k získání maturitní zkoušek a tím k přípravě na vysoké školy. Jako předsedové maturitních komisí se o úrovni absolventů gymnázií přesvědčují naši učitelé. Tento systém zapříčiňuje i nedostatek zájemců o dělnické profese. Pro přijímací proces na školách našeho typu přicházejí žáci i s podprůměrnými výsledky s návyky lajdáctví, absentérství a nekázně. Ze strany školy je jim věnována menší pozornost ve výuce předmětů, na které osnovy středních škol navazují jako na probranou, naučenou a osvojenou látku. V důsledku toho se pak často stává, že k nám přicházejí do prvních ročníků žáci s neukončeným vzděláním na gymnáziu nebo dokonce absolventi gymnázií. Ti se pak zbytečně věnují učivu již jednou probranému nebo se z těchto předmětů na základě maturitního vysvědčení nechávají uvolňovat.
 - 🔔 Domníváme se, že by měla být věnována daleko větší pozornost poradenské činnosti při volbě povolání. Výchovni poradci často ani neznají ucelenou nabídku zaměření středních škol. Mladá generace by měla být již od nejtělejšího školního věku důsledně připravována na zodpovědnou volbu povolání.
3. Na středních školách s uměleckým zaměřením posílit kulturní a výtvarnou složku výuky na úkor některých všeobecně vzdělávacích předmětů (např. matematika je u žáků našeho typu školy předmětem, kde nedochází vůbec k prohloubení vědomostí, je to předmět, v něm žáci frontálně neprospívají).
4. V systému přípravy na povolání chybí přiměřená diferenciací úrovně žáků. Žáci s podprůměrným prospěchem se v podstatě musí „nějak“ dopracovat alespoň k výučnímu listu nebo do života odcházejí pouze s ukončenou povinnou školní docházkou. Znehodnocuje se tak úroveň požadavků na absolventy učebních oborů. Žáci s nedostatečnými hodnotami ve výuce a chování by měli být přeřazeni na úroveň zaučení.
 - 🔔 Domníváme se, že na středních školách by měla být umožněna prostupnost úrovní vzdělání. Podle délky výuky umožnit ukončení studia zaučením, vyučením i maturitou. Tato délka studia by byla determinována zvládnutím dílčích postupových zkoušek v předepsaných předmětech. V případě neúspěšně vykonané zkoušky by vzdělávání bylo ukončeno po dvou letech zaučením s výstupním osvědčením o studiu, po třech letech vyučením s výučním listem a vysvědčením o závěrečné zkoušce, případně po pěti letech s vysvědčením o maturitní zkoušce. Přesto jsou zpravidla na vysoké výtvarné úrovni a jsou bezesporu schopni provozovat vysoce hodnotné umělecké řemeslo třeba pod vedením manažersky schopnějších absolventů s vyšším vzděláním. Mnozí žáci jsou potomci rodičů, kteří umělecké řemeslo provozují v mnohdy rodinné provozovně a očekává se od nich, že po získání praxe budou pokračovateli rodinné tradice. Pokračování ve studiu by bylo umožněno i uchazečům, kteří předchozí úroveň studia ukončili již dříve. Zároveň by

se měla zlepšit tížádost většiny žáků, kteří chtějí získat hodnotný doklad o absolvování ve zvolené profesi.